

УДК [343.221: 343.42] (477)

Ковтун О.І. аспірант спеціальності 081 Право

Науковий керівник: Панова О.О., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права і процесу

(Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (СТ. 180 КК УКРАЇНИ)

У кримінальному праві України суб'єкт кримінального правопорушення є обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення. Також, він є єдиним елементом складу кримінального правопорушення, визначення та ознаки якого містяться у КК України [1], що вказує на його особливу важливість для кваліфікації кримінальних правопорушень.

Слід зазначити, що загальні характеристики суб'єкта кримінального правопорушення, такі як суб'єктність фізичної особи, її осудність, вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, містяться у Розділі IV КК України, що має назву «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)». Фразеологічний зворот у назві розділу «особа, яка підлягає кримінальній відповідальності», очевидно, застосовується для можливості включити у коло суб'єктів кримінальних правопорушень юридичних осіб.

Ознаки суб'єкта кримінального правопорушення передбачені у ст. 18 КК України. Зокрема, ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення містяться у ч. 1, а спеціального – у ч. 2 цієї статті. Так, у ч. 1 надається визначення суб'єкта кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, визначення якого міститься у ч. 2 має єдину відмінність від загального суб'єкта, а саме – кримінальні правопорушення, які ним вчинюються може вчинити лише він.

Одним із різновидів спеціального суб'єкта є службові особи. Визначення службової особи дається у ч. 3 ст. 18 КК України. Це особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Також, у ч. 4 ст. 18 КК України йдеться про посадових осіб, які також визнаються службовими особами. Це посадові особи іноземних держав, іноземні третейські судді, посадові особи міжнародних організацій, судді і посадові особи міжнародних судів тощо.

Основними ознаками, які характеризують суб'єкта кримінального правопорушення є осудність особи та її вік. Так, осудною, згідно ч. 1 ст. 19 КК України, визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої діяння і керувати ними. Також у цій статті наводяться випадки, коли особи не підлягають кримінальній відповідальності (ч. 2) або покаранню (ч. 3).

Про вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність йдеться у ст. 22 КК України, яка має аналогічну назву. Зокрема, у ч. 1 цієї статті вказано, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. У ч. 2 ст. 22 КК України,

передбачений перелік статей зі зниженим віком суб'єкта кримінального правопорушення (з 14 до 16 років). Оскільки ст. 180 КК України у цьому переліку відсутня, то вважаємо, що вік суб'єкта злочинів, передбачених у диспозиціях ст. 180 КК України «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» є загальним, тобто це особи, які досягли віку 16 років.

На нашу думку, у ст. 180 КК України містяться два окремих склади злочинів, тому проаналізуємо їх окремо. Так, суб'єкт злочину «Незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало або поставило під загрозу зриву релігійний обряд», передбаченого у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду», на нашу думку, може бути як загальний, так і спеціальний. Загальним суб'єктом цього кримінального правопорушення є фізична осудна особа у віці з 16 років.

Хоча ч. 1 ст. 180 КК України не вказує на ознаки спеціального суб'єкту цього злочину, ми вважаємо, що спеціальним суб'єктом цього кримінального правопорушення можуть бути службові особи, зазначені у ч. 3 ст. 18 КК України, зокрема, які здійснюють функції представника влади чи місцевого самоврядування, а також особи, які обіймають посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій тощо. До таких осіб можна віднести й працівників правоохоронних органів. Перешкоджати здійсненню релігійного обряду ці службові особи можуть, наприклад, виданням незаконних наказів або розпоряджень щодо обмеження права на свободу віросповідання. Зокрема, це будь-яке безпідставне обмеження проведення релігійного обряду, що не передбачене законодавством України. Звісно, обмеження можуть бути й законними, такі випадки виключають злочинність діяння. Це може бути проведення релігійного обряду релігійною організацією, діяльність якої заборонена судом, або у забороненому місці (наприклад, режимний об'єкт), або у заборонений час (наприклад, комендантська година) тощо [2, с. 200]. Це можуть, бути так само, дії фізичного характеру по перешкоджанню, наприклад, працівниками правоохоронних органів здійсненню релігійного обряду чи бездіяльність по недопущенню такого перешкоджання [2, с. 201].

Суб'єктом злочину «Примушування священнослужителя шляхом фізичного або психічного насильства до проведення релігійного обряду», передбаченого у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України, також, на нашу думку може бути як загальний, так і спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення. Тобто, загальний суб'єкт у цьому складі злочину це фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років. Спеціальним суб'єктом тут може бути службова особа, зокрема, працівник правоохоронного органу як представник влади. Наприклад, однією з ознак представника влади є те, що він здійснює свої функції стосовно осіб, які не перебувають у службовій залежності від нього [3]. Ступінь суспільної небезпеки цього злочину значно підвищується у разі якщо його вчинює службова особа, тому, на нашу думку законодавцю доречно було б передбачити кваліфікований склад цього злочину. Відмінність цього злочину від попереднього полягає у тому, що він може вчинюватись лише дією.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Ковтун О. І. Аналіз об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, передбачених у диспозиціях ст. 180 КК України. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. пр. К.: НАУ, 2024. № 3 (72). С. 198-205.
3. Цивінський О. І. Ознаки службової особи у кримінальному праві України. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2 (12). С. 113-120.